

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 14 Sayı: 76 Şubat 2021 & Volume: 14 Issue: 76 February 2021
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

A'RÂF SÛRESİ 26 - 27. ÂYETLER BAĞLAMINDA TAKVA ELBİSESİ TAQWA DRESS IN THE CONTEXT OF THE 26TH AND 27TH VERSES OF SURAT AL-A'RAF

Cengiz GÜNEŞ*

Öz

Örtünmek insanda yaratılıştan gelen fitrî bir duygu ve aynı zamanda pratiği gereken bir uygulamadır. Günaha meyyal olan insanoğlu, zaman zaman çeşitli sebeplerle tesettür duygusu ve pratiğinden sıyrılmak istemekte, açık ve çıplak gezmenin yollarını aramakta, bunun meşruiyeti için kendince deliller bulmakta ve bahaneler üretmektedir. Bazıları da mesela eğitim gibi sosyal hayatın bir takım zorluklarını ileri sürerek takvâ örtüsünün önemli olduğunu, tesettürün ikinci planda geldiğini iddia etmektedirler. Dolayısıyla tesettürle ilgili âyetleri yeniden düşünmek gerekmektedir. Bu nedenle tesettür konusunda yeterince ele alınmamış "libâsu't-takvâ" tabiri, üzerinde durulmayı hak eden bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Takvâ elbisesi diye tercüme edebileceğimiz bu tabir, örtünmenin daha ötesinde anlamlar ifade etmektedir. Çalışmamızda bu tamlamada yer alan takvâ ve elbise kavramları üzerinde durulmuş, tarifleri yapılmış, ilgili âyetlerdeki dikkat çeken hususlar ele alınmaya çalışılmıştır. Buna göre, libâs kavramının iki anlamı ortaya çıkmaktadır. Biri herkesin bildiği elbise anlamını taşıyan hakiki anlamı, diğeri de insanı her türlü maddî-manevî kötülüklerden koruyan mecazî anlamıdır. Libâs kelimesi korkmak, sakınmak, korunmak gibi anlamlara gelen takvâ kelimesiyle tamlama oluşturmaktadır. Takvâ örtüsü ise, insanı her türlü çirkinliklerden, kötü ahlak görüntülerinden koruyan manevî bir elbisedir. Tesettür ameliyesi yalnızca belirli elbiseler giyinmekle gerçekleşmez. Daha da ötesi, vücudun gerekli yerlerini örterken aynı zamanda takva duygusu esas alınarak kalbin ve ruhun kötülüklerle, gözün ve kulağın günahlara karşı kapatılmasıdır. Bunun için de zahiri elbise yetmemekte, takva elbisesi gerekmektedir. Günlük giysisi ile takvâ elbisesini birlikte kuşanan bir kimsenin, kalbinde sürekli bir örtünme hissi taşıyarak bu konuda şeytanı ile ölünceye kadar mücadelesini devam ettirmesi gerekmektedir. Çünkü şeytan insanı bu konuda sürekli rahatsız etmekte, açılmayı ve tesettürü terk etmeyi salık vermektedir. Takvâ örtüsünü bürünen insan, şeytana karşı amansız mücadelede büyük ilerleme kat edecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Takvâ, Tesettür, Elbise, Şeytan.

Abstract

Covering is an inherent feeling and a practice that needs to be practiced. People who are prone to sin, from time to time want to get rid of the feeling and practice of veiling for various reasons, search for ways of going open and naked, find evidence and create excuses for its legitimacy. Some of them claim veiling comes second asserting that veil of taqwa is important because of some difficulties of social life such as education. Therefore, it is necessary to rethink the verses about hijab. For this reason, the term "libâs at-takvâ", which has not been adequately addressed in the subject of hijab, stands as a subject that deserves attention. This term, which we can translate as taqwa dress, means more than covering. In our study, the concepts of taqwa and dress in this context were emphasized, their definitions were made, and the remarkable points in the relevant verses were tried to be addressed. Accordingly, two meanings of the concept of libâs emerge. One is the literal meaning of dress known to everyone, and the other is the metaphorical meaning that protects man from all kinds of material and spiritual evil. The cover of taqwa, which constitutes an expression with the meanings such as fear, avoidance, and protection, is the act of covering that protects people from all kinds of ugliness and bad moral images. The hijab does not happen only by wearing certain clothes. Moreover, while covering the necessary parts of the body, at the same time, the heart and soul are closed against evil, the eye and ear against sins, based on the sense of piety. For this, apparent dress is not enough, taqwa clothing is required. A person who wears his daily clothes and taqwa clothes together must carry a feeling of veiling in his heart and continue his struggle with his devil on this issue until he dies. Because the devil constantly disturbs people in this regard and recommends opening and abandoning the veil. Man wearing the veil of taqwa will make great progress in the relentless struggle against Satan.

Keywords: Tefsir, Taqwa, Hijab, Dress, Satan.

* Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ORCID: 0000-0003-2979-7271, cengizgunes@nevsehir.edu.tr

Giriş

Başörtüsünün yasak olduğu dönemlerde ve çeşitli coğrafyalarda çıkış yolları arayan bazı kimselerin yazdığı makalelerdeki zorlama yorumlar bizi bu çalışmanın yapılmasına sevk etti. Bunlardan birinde takvâ örtüsünün daha önemli olduğu, tesettürün bilime ve eğitime engel olmaması gerektiği, bunun için başın açılacağı vurgulanmaktadır (Kılıç, 2000, 11-12). Bu makalede ise tesettürsüz takvâ örtüsünün gerçekleşemeyeceği tezi işlenmekte, şeytanın bu konulardaki sapıtmalarına kulak asılmaması gerektiği ifade edilmektedir.

İslâm öncesi Araplar, örtünmeyi yalnızca insanı sıcaktan ve soğuktan koruyan bir unsur ve süslenmenin gereği görüyorlardı. Bu yüzden ayıp yerlerini hatta cinsel organlarını açmaktan çekinmiyor ve Kâbe'yi bile bu şekilde tavaf ediyorlardı (Ezrakî, 2003, 1/273). Oysa örtünmek insanda fitrî ve tabîî bir gereksinimdir. Nitekim Hz. Âdem ve Havva, yasak ağaçtan yiyip edep yerleri açılınca hemen cennet yapraklarıyla örtünmeye çalışmışlardır (bk. el-A'râf 7/22; Tâhâ 20/121). Örtünme duygusu ve ayıp hissini insan fitratına yerleştiren Allah Teâlâ, insanları hayvanlardan farklı yaratmıştır. Hayvanlar elbiseye ihtiyaç duymazlar. Allah Teâlâ, insanların ayıp sayılan yerlerini örtecek, kendi iradeleri ile seçip giyebilecekleri elbiseler yaratmıştır. (Mevdûdî, 1996, 2/24). Bu bağlamda Kur'ân'da örtünme ile ilgili birçok kelime ve bu olguyu açıklayan libâs kelimesi yer almakta takvâ elbisesine vurgu yapılmaktadır.

1. Libâs Terimi

Libâs sözlükte; vücudu örten şey, (Ferâhidî, 1988, 4/67; İbn Düreyd, 1987, 1/341; İbn Abbâd, 1994, 8/329; Cevherî, 1990, 3/973-974) elbise ve elbise giydirmek, savaşta giyilen elbise, (İbn Manzûr, 1996, 6/202) kemiğin üzerindeki zar (Zebîdî 1994, 8/456) gibi anlamlara gelmektedir. Libâs, mecazen karı ve koca anlamındadır ki bunların biri diğerine göre elbise mesabesinde. Bunun yanında herhangi bir şeyin üzerini kapatan her türlü örtüye de o şeyin elbisesi denmektedir. (Zebîdî, 1994, 8/457). Libâs kökünden türeyen başka bir kelime de zırh anlamına gelen ve savaş elbisesi manasını taşıyan "lebûs" sözcüğüdür. (Ferâhidî, 1988, 4/67). Libâs kavramı Kur'ân'da hem hakikî hem de mecazî anlamıyla kullanılmaktadır.

1.1. Libâs Kavramının Hakikî Anlamda Kullanılışı

"ل - ب - س" maddesi, setr/örtme konusunu içermekte, örtme ve örtünme ile ilgili diğer manalar bu kök harflerden türemektedir. Sözlüklerde libâs; elbise, esvâb, giyilecek şey anlamında kullanılmakta ve şu örnek verilmektedir: Geçer yıl geçer uzarsa ara / Giyin kara libâs yaslan duvara. (Aşık Veysel, Sazıma). Elbise anlamında Arapça bir isim olan libâs kelimesine esvâb ve câme de denmektedir. (Çağbayır, 2017, 967). Nitekim şu âyet-i kerimde libâs kavramı hakikî anlamda kullanılmaktadır:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا

"Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık..." (el-A'râf 7/26). Bu âyette yer alan libâs kelimesinin insanı sıcak veya soğuk gibi dış etkenlerden koruyan giysiler olduğu söylenmiştir. (Bozkurt, 2002, 25/508). Aynı şekilde "...ولباسنهم فيها حرير..." "...Orada giyecekleri elbiseleri de ipektir." (el-Fâtır 35/33). Benzer bir âyet için bkz. el-Hac 22/23) âyetinde de libâs kelimesi yer almaktadır. Mealleri verilen her iki âyette de libâs kelimesinin hakikî anlamda giyilecek elbise manasına geldiği müşahede edilmektedir.

Âyette geçen "ریش / rîş" kelimesi de libâs kavramına anlamca yakın diğer bir kelimedir. Dil bilginlerinin çoğunluğuna göre bu kelime, insanı örten elbise veya maldır. (Taberî, 1952, 9/185). Zemahşerî (ö. 538/1144), rîş ifadesinden "sizin için iki elbise indirdik; biri avret yerlerinizi örtecek elbise, diğeri de sizi süsleyecek (ziynet) elbise" anlamını çıkarmaktadır. (Zemahşerî, t.s., 360). Libâs, insanın avret yerlerini örten zarurî giysiler, rîş ise süslenmek için giyilen daha mükemmel elbiseleri ifade etmektedir. Buna göre israfa düşmeden kaliteli ve güzel elbise giymekte bir sakınca bulunmamaktadır. Yüce Allah'ın insanoğluna süs elbisesi verdiğinden bahsetmesi, bu şekilde giyinmenin müstehap olduğuna delildir. Bu, "Biz, kimlerin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi oranın süsü yaptık." (el-Kehf 17/7) âyeti ve Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) gibi zahitlerin "güzel amel"i "dünyayı terk etmek" şeklindeki açıklamaları ile de çelişmez. Çünkü İslam fitrat dinidir. Süslü elbiseler giyilmesinde fitratı bozacak bir durum söz konusu değildir. Aksine İslam, fitratı süsler ve kemale erdirir. Süs düşkünlüğü insandaki en güçlü duygulardandır. Bu duygu insanları Allah'ın ne kadar çok nimet yarattığı düşüncesine götürür. Nitekim "De ki: "Allah'ın kulları için yarattığı süsü, temiz ve iyi rızıkları kim haram kıldı?" De ki: "Onlar dünya hayatında müminlere yaraşır; kıyamet gününde ise yalnız onlara mahsus olacaktır." İşte bilmek isteyen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz." (el-'Arâf 7/32) âyeti de süslü şeylerin mübah oluşuna atıfta bulunmaktadır. Allah Teâlâ, kullarının bu nimetlerle neyi

kastettiklerini, nimete, bu gibi süslere ve zenginliklere sahip olanların şükredip etmediklerini, meşru sınırdaki kalıp kalamadıklarını, bu nimetleri terk edenlerin dahi ne niyetle terk ettiklerini, bulamayanların sabredip edemedikleri hususunda onları denemektedir. (Reşid Rızâ, 1923, 8/359). Nitekim Allah Resûlü de yeni bir elbise giydiğinde, “İnsanlar arasında güzelleşeceğim ve ayıp yerlerimi örteceğim giyecekleri bana bahşeden Allah’a hamdolsun” diye dua ederdi. (İbn Kesir, 1999, 3/401).

1.2. Libâs Kavramının Mecazî Anlamda Kullanılışı

Libâs, mecazî anlamda; libâs-ı mâtem: mâtem elbisesi; libâsü't-takvâ: iman, hayâ elbisesi (Çağbayır, 2017, 967) şeklinde tamlama olarak değişik manalarda kullanılmaktadır. İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725), *libâs* kelimesinin hem hakikî hem de mecazî anlamda kullanıldığını söylemekte, kavramı geniş bir çerçevede ele almakta, mecazî/bâtınî anlamlarını ön plana çıkarmaktadır. Bursevî'nin libâs konusunda dikkat çektiği konulardan biri zâhir-bâtın uyumudur: Lafız nasıl mananın kalıbı ise kıyafet de hâlin kabuğu gibidir. Her kabuk özüne göre olur. Onun için şeriat ve hakikatın birbirine uygun olması gerekir. Bu sebeple sûfiyye dış elbisenin (zâhir) süsünden ziyade, iç âlemin (bâtın) kötü sıfatlardan arındırılmasını ve süslenmesini hedef edinmişlerdir. (Muslu, 2006, 2/340). Bu bağlamda;

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسَ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

“Ey Âdemoğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindedir. Umulur ki düşünüp öğüt alırlar.” (el-'Arâf 7/26) ayetinde bulunan libâs kavramının Allah korkusu olduğu ifade edilmektedir. (Taberî, 2001, 10/134).

“Libâs” kelimesinin mecazî anlamlarından biri de bir erkekle bir kadının karı-koca olma durumlarını ifade etmesidir. Oruç bağlamında geçen âyet-i kerimede şu şekilde yer almaktadır:

أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصِّيَامِ الرَّفْقُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ

“Oruç gecesinde kadınlarınızla birleşmek size helâl kılındı. Onlar sizin için elbisedir, siz de onlar için elbisesiniz... Şimdi artık onlarla birleşin ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin...” (el-Bakara 2/189). Âyette karı-kocanın birbirlerine karşı elbise konumunda oldukları bildirilmekte ve bu ilişki elbiseye benzetilerek açıklanmaktadır. Çünkü onlardan her biri diğerinin çirkinliklerini bir elbise gibi örtmektedir. (Âsım Efendi, 1304, 3/2717; İbn Kesir, 1999, 3/400). Elbise yukarıda da belirtildiği gibi insanın ayıplarını örtmekte, onları maddî ve manevî zararlardan korumaktadır. Karı koca arasındaki ailevî ilişki sayesinde taraflar cinsî ihtiyaçlarını helalinden karşılamakta ve en büyük günahlardan biri olan zinadan birbirlerini korumaktadırlar. (Yazır, 1979, 1/670). Böylece bu manevî elbise eşlerin takvâ sahibi olmalarını sağlamaktadır.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ لَيْلَةَ النَّوْمِ وَالنَّوْمِ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا

“Sizin için geceyi örttü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur.” (el-Furkân 25/47).

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا

“Geceyi (uyku için) örttü yaptık.” (en-Nebe 78/10). Bu iki âyette ise elbisenin insanı sıcak ve soğuktan, haşerattan koruduğu gibi gecenin de karanlığıyla kişiyi kendisine zararı dokunabilecek şeylerden koruduğu bildirilmektedir. (Yazır, 1979, 8/5536). Bu anlamda gece, mecazen elbise niteliği taşımaktadır.

Netice itibarıyla libâs kelimesi mecazî anlamda bir şeyi gizleyen örtü, iman ve hayâ anlamlarını karşılamaktadır.

2. Takvâ Kavramı

Kök itibarıyla “vikâye” mastarından türeyen “takvâ” kelimesi, (Ferâhidî, 1988, 1/245; İbn Abbâd, 1994, 6/68) lügatlerde korumak, korunmak, sakınmak, (Cevherî, 1990, 6/2527; İbn Manzûr, 1996, 15/401-402; Âsım Efendi, 1304, 6/6038) korkmak, himaye etmek, (Zebîdî, 1994, 20/304-306; Çantay, 1960, 65) gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Terim anlamıyla takvâ; “Allah'a itaat ederek azabından sakınmak ve ceza almayı haklı kılan davranışlardan nefsi korumak suretiyle gerçekleşen bilinç hali” olarak tarif edilmektedir. (Uludağ, 2010, 39/484-486). Bunun yanında takvâ şöyle de tarif edilmiştir: “İnsanın kendisini Allah'ın korumasına, himayesine alarak, ahirette zarar ve eleme sebep olacak şeylerden dünyada kendisini muhafaza etmesi, yani günahlardan kaçınıp (Öğütçü, 1963, 15), hayır olan işlere sarılmasıdır.” (Soyalan, 2003, 312). şeklindedir.¹

¹ Benzer ifadeler için bk. Osman Keskioglu, 1964, 230; Kılıç, 1999, 7.

Takvâ, korunmayı kabul etmek, kuvvetli bir himayeye girmek, kendini iyi sakınmak ve zararlı şeylere karşı önlem almaktır. Bunların gereği olarak takvâda korkma anlamı da mevcuttur. Çünkü insan korkmadan tedbir üretemez. Yazır (1878-1942), takvâyı üç mertebede ele almaktadır: Birincisi şirkten korunmak; ikincisi, büyük günahlardan kaçınmak ve küçük günahlarda ısrar etmemek; üçüncüsü ise, kalbini meşgul edecek her şeyden temizleyip bütün varlığı ile “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasil sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün.” (Âl-i İmrân 3/102) âyeti gereği Allah’a yönelmektir. (Yazır, 1979, 1/168-169; Karagöz, 1995, 54; Keskiöglü, 1964, 230). Takvâ ibadetler ve taatlerde kemal derecesinin göstergesi, Allah korkusunun ölçüsü² ve Kur’ân’ın en önemli kavramlarından biridir (Ohlander, 2012, 18). Bu sıfatı haiz olanlara da “muttaki” denmektedir (Çantay, 1960, 65). Takvâ kavramı hakkında geniş bir literatür oluşmuştur.³ Takvâ hakkında bu kadar bilgiyle yetiniyor ve asıl mevzumuz olan “takvâ elbisesi” kavramına geçmek istiyoruz.

3. Takvâ Elbisesi

Libâsu’t-takvâ tabirinin Türkçedeki karşılığı olan takvâ elbisesi hakikî anlama gelebildiği gibi, mecazî anlama da gelebilmektedir. Takvâ düşüncesinden kaynaklanan haya duygusu insanı örtünmeye götürür. Dış elbise insanın vücudunu örterken, iç elbise diyebileceğimiz takvâ bilinci de insanı görünen görünmeyen bütün günahlara karşı koruyan bir elbise niteliğindedir. “Takvâ elbisesi” âyet-i kerimde şöyle ifade edilmektedir:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارَى سَوَاتِكُمْ وَرِبَشًا وَلِبَاسُ النُّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ

“Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi. İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah’ın âyetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdik).” (el-A’râf 7/26). Âyetin nüzul sebebi olarak rivayet edildiğine göre; İslâm’dan önce Araplar Kâbe’yi çıplak bir şekilde tavaf ediyorlardı. Buna gerekçe olarak da “Allah’a isyan ettiğimiz elbiselerle tavaf etmeyiz” diyorlardı. Söz konusu âyette üç türlü elbiseden bahsedilmektedir: Birincisi yalnızca örtünme ihtiyacını giderecek sade ve basit elbiseler. İkincisi ise örtünmeyle birlikte ziynet amacı da taşıyan kaliteli, temiz ve güzel elbiseler. Bir diğeri de takvâ elbisesidir. Âyette örtünme amaçlı elbise ile birlikte ziynet değeri taşıyan elbiselerin olduğu ifade edilmektedir. Hal böyle olunca, pejmürde kılık kıyafetleri zühd ve takvânın esası kabul eden anlayışların yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır (Karaman, vd., 2006, 2/513).

İbn-i Atıyye (ö. 541/1147), “libâsu’t-takvâ / libâsu’t-takvâ” tabiri ile ilgili olarak tefsirinde; iman, hayâ, amel-i salih, Allah korkusu, sima güzelliği, haşyetullah, dünyada güzel yaşayış, setr-i avret, silah ve cihat aleti (İbn Atıyye, 2007, 3/543) şeklinde on farklı görüş olduğunu yazmaktadır.

Libâsu’t-takvâ/takvâ elbisesinin mahiyeti hususunda bazı âlimler hakikî manayı esas alarak “giyilen şeyin kendisi” olduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla âyette yer alan “takvâ elbisesi” âyette ilk geçen libâs kelimesiyle aynı anlamı ifade etmektedir. Allah Teâlâ, takvâ elbisesinin daha hayırlı olduğunu belirtmek için bunu tekrarlamıştır. Hakikî manayı ön plana çıkaranlar buradaki elbiseden kastın zırh, miğfer vb. harp giysileri ile namaz kılmak için hazırlanmış giyecekler olduğuna dikkat çekmektedirler (Râzî, 1990, 14/55).

Takvâ elbisesinin hakikî anlamında kullanıldığı görüşünde olanlara göre, bu tabir; herkes tarafından bilinen elbise anlamına gelmektedir. Ayrıca söz konusu âyette iki defa yer alan libâs kelimesine ilaveten bir de rîş kelimesi bulunmaktadır. Elbise giyinmek insanı koruduğu ve bunun hayırlı bir iş olduğunu ifade için ayrıca rîş kelimesi de kullanılmıştır. Rîşin kelime anlamlarından biri de hayvanlardaki tüylerdir. Bu tüyler onları korusa da insanlardaki tüyler onları koruyacak nitelikte yaratılmamıştır. Bunun için ayrıca koruyucu ve vücudu kaplayan bir giysiye ihtiyaç vardır. İşte libâsu’t-takvâ ile kastedilen elbise budur ve bu elbiseyi giymenin daha hayırlı olduğu vurgulanmaktadır (Ateş, 1997, 12/484-485).

Takvâ elbisesi ifadesini mecazî manada anlayanlardan İbn Abbas (ö. 68/687-88), “amel-i sâlih”; Katâde (ö. 117/735) ise bu tabirin “iman” olduğunu söylemiştir. Libâsu’t-takvâ izafetinin mecazî bir anlam taşıdığını düşünenler “Allah Teâlâ onlara yaptıklarından ötürü açlık ve korku elbisesini giydirdi.” (en-Nahl 16/112) âyetini delil getirmektedirler ve buradaki “açlık ve korku elbisesi”nin tıpkı takvâ elbisesi gibi mecazî bir anlama sahip olduğunu ifade etmektedirler (Râzî, 1990, 14/55-56). Bazı müfessirlere göre takvâ elbisesi insanda bulunması gereken vakar ve ağırbaşlılıktır (İbn Kesîr, 1999, 3/401). Ayrıca bu âyette takvânın hayâ ile olan ilişkisine de işaret edilmektedir. Takvâ insanları günah işlemekten sakındıran koruyucu bir unsur olduğu gibi, elbise de bedeni çirkinliklerden koruyup süslemektedir. Dolayısıyla takvâ sahibi bir

² “Takvâ” kavramının “korku” şeklinde çevirisi hakkında geniş değerlendirmeler için bk. Gezgin, 2007, 299-312; Çalışkan, 2017, 95.

³ Daha fazla bilgi için bk. Şahin, 2011; Avcı, 2010; Ece, 2000; Barbarosoğlu, 2017; Kılıç, 1999, s. 1-14; Baş, 2002, s. 187-207; Yetik, 1993, S. 7, s. 127-135.

Müslümanın, haksız, kaba saba, şehvetperest, edepsiz ve hayâsız olması söz konusu değildir. O halde takvâ her türlü güzel erdemleri kapsayan bir kavram olduğuna göre, âyetteki ifadesiyle takvâ elbisesi de ruhumuzu çirkinliklerin bütün türlerinden koruyup örten ve bütün faziletleri üzerinde süs unsuru olarak taşıyan elbisedir (Karaman, vd., 2006, 2/514).

Âdem ve Havva'nın cennetten edep yerleri açılarak yeryüzüne gelmiş oldukları gibi, Âdemoğlu da içinde saklı ve gizli olarak rızıklandıkları ana rahminden çıplak olarak dünyaya gelmektedir. Daha sonra vücutlarını örtecek, giyinip kuşanacak ve süslenecek imkân bulmaktadır. Bu imkânı bulamayanlar dahi en azından kendilerini koruyacak ve örtünecek bir elbise edinmektedir. Bu noktada kişi takvâ duygusuna göre bir elbise seçmektedir. Takvâ hissi ile giyinmek kişide bulunan Allah korkusu, hayâ ve utanma duygusundan kaynaklanmaktadır. Bu niyetle giyilen elbise takvâ elbisesidir ve Allah katında en hayırlı libâs budur. Nitekim takvâ hissi ve Allah korkusu bulunanlar, iman, hayâ ve irfan ehli olanlar, giyecek elbise bulamasalar bile Âdem ve Havva'nın cennet yapraklarıyla ayıp yerlerini örttükleri gibi örtünecek bir şeyler bulur ve kendilerini korurlar. Takvâ duygusundan yoksun olan bir örtünme ise hiçbir zaman hakikî tesettürü sağlayamayacaktır. Gerçek manada takvâ elbisesi edinmek isteyen bir mümin, başta elbisenin Allah'ın bir nimeti olduğunu bilmelidir. Sonra setr-i avret gereken yerleri örtmeye yarayan bir vasıta, maddî ve manevî sağlık için önemli bir unsur, hain bakışlardan, kem gözlerden, şehvî arzulardan koruyacak bir kalkan niteliği taşıdığına inanmalı ve buna göre hareket etmelidir. Aksine hareket eden, insanda kibir, gurur ve şehvet hislerini galeyana getiren bir kimsenin giyiniş tarzı, takvâ örtüsü ile bağdaşmayan ve Allah Teâlâ'nın istemediği bir giyim şeklidir. Güzel ve süslü elbiseler, ilâhî bir nimet olmakla beraber, setr-i avretin sağlanması niyetiyle giyilmelidir. Gözleri kamaştırarak şekilde ve çekiciliğin bir unsuru olarak karşı cinsi ayartma niyeti ile giyilmemelidir (Yazır, 1979, 3/2145-2147).

Âyette asıl hayrın takvâ elbisesi olduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla setr-i avret, namusu muhafazanın ilk şartını teşkil etmektedir. İslam'dan önce bir kısım Araplar "tavaf ederken beni kim ayıplar" derler ve şu beyti söylerlerdi: "Bugün bunun bir kısmı veya hepsi açılır, açılanını da helâl etmem." (Yazır, 1979, 3/2145-2147). Bu ve benzeri davranışlar sergileyen cahiliye Araplarının tesettüre önem vermedikleri ortaya çıkmaktadır.

Âyette bildirilen takvâ elbisesi insanlar için indirilmiş olan, yani onlar için yaratılan, avret yerlerini örten,⁴ giyildiğinde her türlü süslü elbiselerden daha hayırlı olan büyük bir nimettir (Kurtubî, 1952, 9/187). Söz konusu âyette örtünmenin vücûbuna delil vardır (Kurtubî, 1952, 9/187). Şeklen farz olan bu örtünmenin yanında, takvâ örtüsüne sahip olmak isteyen bir müminin her türlü hayasızlık ve haramlardan uzak bulunması gerekmektedir. Zemahşerî takvâ elbisesini, Allah karşısında saygı, titizlik, haşyet, verâ elbiseleri olarak tefsir etmekte ve bu mecazî elbisenin, yani takvâ elbisesinin hakikî giyilen ve herkesin bildiği elbiseden daha hayırlı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca avret yerlerini örtmek niyetiyle giyilen elbisenin, ziynet niyetiyle giyilen elbiseden daha faziletli olduğunu söylemektedir. Bu âyet, Hz. Âdem ve Havva'nın avret yerlerinin açılmasının akabinde gelen "ara söz ve ara değerlendirme" mesabesinde olup elbiselerin bir nimet olarak yaratıldığını ifade etmektedir. Ayrıca çıplaklığın, açılmanın istenmeyen bir durum; tesettürün de takvânın en önemli unsurlarından biri olduğunu ortaya koyma amacını taşımaktadır (Zemahşerî, ts, 360). Zeyd b. Eslem (ö. 136/754), "takvâ örtüsü Allah'tan korkup avret yerlerini örtmektir" demiştir (İbn Kesîr, 1984, 6/2929). Yine takvâ örtüsü "iffet ve namusu muhafazadır" şeklinde de açıklanmıştır (Vehbi, ts., 3-4/1601).

İslam alimlerinin Nur suresi 31 ve Ahzab suresi 59. âyetlerinden baş örtmenin farz olduğu hükmünü çıkarmalarına (Râzî, 1990, 23/206; Yazır, 1979, 5/3505-3506; Karaman vd., 2006, 4/70-75; 399-400) rağmen, libâsu't-takvâ kavramında asıl olanın dış elbise değil, insanı her türlü hayasızlıktan koruyan ve imanın özü olan "takvâ elbisesi" olduğu ön plana çıkarılarak, dış elbisesinin kabuk niteliğinde, takvâ elbisesinin de özü teşkil ettiği, ilim tahsili ve teknolojik kazanımlar için saçın açılabilmesi, insanları saçtan daha çok kaş, kirpik ve gözden etkilendiği iddia edilmektedir (Kılıç, 2008, 11-12). Oysa kabuk olmadan özün korunamayacağı da bir gerçektir. Bozulma kabuktan başlar ve öze doğru ilerler. Başın açılmasıyla başlayan sürecin orada durması pek mümkün görünmemektedir. Bu tür bir tercihin sonucunda zamanla süslenme ve giderek açılma eğilimleri gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla başın açılmasının çok da önemli olmadığını, asıl olanın kalpteki takvâ duygusu olduğunu söylemenin pek tutarlı bir tarafı olmadığını düşünüyor, tesettürün de sadece başı örtmekten ibaret olduğunu iddia etmiyoruz.

⁴ Ayrıca örtünmenin bir de biyolojik fonksiyonu var: "Giyinmenin ahlaki yönü doğru muhakkak; fakat elbisenin daha çok insan organizmasını harici tesirlere karşı korumak gibi bir düşünceden de kaynaklandığı anlaşılıyor. Bu sonucu göz önüne alırsa gerçekten elbise dış ortam ile vücudumuz arasında bir vasat oluşturmak gibi önemli bir vazife ifa ediyor. Bugün buna "elbise iklimi" deniliyor. İşte biz, yaz-kış bu iklimin içinde yaşıyoruz." (Daha geniş bilgi için bk. Ataseven, 1987, 83).

Fıtratında örtünme duygusu olan insan, yetiştiği çevreye, dini anlayışına ve sosyal statüsüne göre kendine yakışanı seçmektedir. Bazı insanlar giyim kuşam tercihinde aşırılıklara düşmektedirler. Kimileri giydikleri elbisenin çok pahalı olmasını arzular ve bununla övünür, insanları kılık kıyafetleri ve dış görünüşlerine göre değerlendirir, kendilerini beğenip kibirlenirler. Bir kısım insanlar da giyim kuşamda avret sayılan yerlerin örtülmesine özen göstermez, kısa veya şeffaf giysiler tercih ederler. Böyle bir giyinış tarzının libâsu't-takvâ anlayışıyla örtüşmediği aşikârdır.

Örtünme ile takvâ elbisesi arasında yakın bir alaka vardır. Biri vücudun ayıplarını örterken takvâ da kalbin kötü duygularını örter. Tesettürsüzlüğün ortaya çıkardığı utanma duygusunun temelinde, Allah korkusu ve hayâ duygusu yer almaktadır. Allah'tan korkmayan ve utanmayan biri için açılmak utanılacak bir davranış değildir. Vücudun örtülmesi utanma duygusuyla alakalıdır (Şimşek, 2012, 2/262). Nihâî noktada utanma duygusunu yitiren birisinde açılma eğilimleri görülmesinde şaşılacak bir durum yoktur. Nitekim Hz. Peygamber de; "Utanmıyorsan dilediğini yap" (Buhârî, "Enbiyâ", 54; Ebû Dâvûd, "Edeb", 6). buyurmuştur.

Bugünkü giyim-kuşam anlayışı açıklığı teşvik etmekte, medeniyet ve ilerlemenin temel şartı olarak görülmektedir. Daha da ötesi, modern bilim anlayışına göre de ilk insanların çıplak ya da yarı çıplak yaşadığı sürekli bir şekilde empoze edilmektedir (Şimşek, 2012, 2/262). Oysa ilk insandan günümüze kadar, vahiy temelli dinlerin tamamında kapalılık esas, çıplaklık haktan sapmaktır. Bugünkü rahibelerin giyinışlerinde ve Tevrat'ta yer alan "Rebeka peçesini alıp yüzünü örttü" (Kitabı Mukaddes, 2003, Yar.24:65) ifadesinde tesettürün İslam'dan önceki dinlerde de emredildiğinin bir belgesidir.

Takvâ elbisesinin daha hayırlı olduğu ifade edildikten sonra bu elbisenin çıkarılmaması gerektiğine dikkat çekilmekte ve şeytanın amaçlarından birisinin de insanı takvâ elbisesinden yoksun bırakmak olduğu vurgulanmaktadır:

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِمَّنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

"Ey Âdemoğulları! Avret yerlerini kendilerine açmak için, elbiselerini soyarak ana babanızı cennetten çıkardığı gibi, şeytan sizi de saptırmazın. Çünkü o ve kabilesi, onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, iman etmeyenlerin dostları kılmuştuz." (el-A'râf 7/27). Bu âyet Hz. Âdem kıssası bağlamında yer almaktadır ve insanın acımasız ve ezeli düşmanına karşı dikkatli olması tembih edilmektedir. Hz. Âdem, şeytanın hilesi ve sinsi vesvesesi sebebiyle aldanmış ve bu onun cennetten çıkarılmasına neden olmuştur. Şeytanın insana karşı bir kozu da çıplaklıktır. Âyet bu hususta ikazda bulunmakta ve insanın cennetten mahrum kalmaması istenmektedir. Bunun için insanın giyim-kuşamına dikkat etmesi, önceki âyette belirtildiği gibi takvâ örtüsünü tercih ederek tesettür emrini yerine getirmesi gerekmektedir (Râzî, 1990, 14/57-58). Şeytanı göremeyen insanın onun saptırmalarından uzak kalması mümkündür. Onun hilelerine karşı en büyük engel, iman hissi, takvâ libâsi ve haşyet duygusudur. İnsan zahir ve bâtıyla maddî ve manevî donanımına sahip olur da takvâ örtüsüyle içten ve dıştan giyinmiş bulunursa şeytan onu görse de görmese de aldatamaz. Dolayısıyla şeytandan korunmanın en önemli yollarından biri de takvâ örtüsüne bürünmektir. (Yazır, 1979, 3/2148).

Âyette yer alan لِبَاسَهُمَا kelimesine takvâ anlamı da verilmiştir. Bu bağlamda şeytanın onların elbiselerini soyması, Âdem ve Havva'dan takvâlarını alması anlamına gelmektedir (İbnü'l-Cevzî, 1984, 3/184). Bu yoruma göre insanın örtülmesi gerekli yerlerinden elbisesini çıkarması, takvâ duygusundan uzaklaşması anlamındadır.

Özellikle çağımız Batı (lı) kadınlar başlarını, boyunlarını ve kısmen gerdanlarını, kollarını ve dizlerini açmakta bir beis görmemektedir. Modern ve çağdaş olmanın ölçüsü Batı normları olunca, bu şekilde giyinmek de, açılmak da çağdaşlığın ölçüsü olarak takdim edilmekte ve mübahlaştırılmaktadır. (Karaman, 1991, 287-288). Bazı Müslüman düşünürler de örtünmenin o devrin adetlerinden biri ve örtünme ayetlerinin gayesinin iffeti korumak olduğunu iddia etmekte ve iffet korunursa tesettüre gerek olmadığını söylemektedirler. Oysa İslam kaynakları, Kur'an ve sünnetin uygulaması⁵ bu görüşe karşı çıkararak örtünmeyi emretmiş, tâkvalı olmanın şartını tesettürle ilişkilendirmiştir. Kaldı ki örtünmenin sadece bu ümmetin değil bütün ilahî dinlerin emri olduğunu daha önce ifade etmiştik (Öztürk, 2001, 69-88; Meriç, 1991, 29-38).

⁵ Bu konuda geniş bilgi ve tesettür uygulamaları için bk. *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İstanbul: İslami Araştırmalar Vakfı Yayınları, 1987, s. 43-76.

Sonuç

Kur'an'da tesettür ile ilgili âyetler bulunmakta, giyim-kuşam için Allah'ın elbise alt yapısını hazırladığı bildirilmektedir. Giyinme ve süslenme ihtiyacının insan fıtratında olduğuna işaret edilmekte ve elbisenin süs yönüne de atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla israfa kaçmadan güzel giyinmenin mübah olduğu da anlaşılmaktadır. Bununla birlikte "takvâ elbisesi"nin daha hayırlı olduğu vurgulanmaktadır.

Libâsu't-takvâ kavramı iki şekilde anlaşılmıştır. Bu kavramı hakiki manada anlayanlara göre libâsu't-takvâ, insanları her türlü olumsuzluklardan koruyan bildiğimiz elbisedir. Bu anlamdan ziyade manevî ve mecazî manası ön plana çıkarılmıştır. Libâsu't-takvâyı mecazî manada anlayanlar, bu elbisenin, insanı Allah'ın huzurunda haşyet ve son derece saygılı olmaya vesile kıldığı görüşündedirler. Asıl olan süslü ve lüks elbiseler değil, insanın her türlü hayasızlığını ve çirkinliklerini örten takvâ elbisesidir. Böyle bir elbiseyi giyinen kişi, maddî-manevî güzellikleri kuşanmış demektir.

Vahiy temelli dinlerin tamamında tesettür uygulaması müşahede edilmekte, çok fazla değil, 90-100 yıl önceki dünya savaşı belgesellerinde Avrupalı kadınların ekseriyetinin başörtülü olduğu görülmektedir. Bugünkü rahibeler dahi muntazam kapanmaktadırlar. Dolayısıyla kapalılık esas, açıklık haktan ve fitrattan ayrılıktır.

Tesettür denilince genelde kadınların örtünmesi anlaşılmaktadır. Oysa takvâ elbisesinde herhangi bir cinsiyet ayrımı yoktur. Âyetlerde Âdem ve Havva birlikte zikredilmiştir.

Hülâsa libâsu't-takvâ ile tesettür âyetleri birbirinin mütemmimidir. İnsanda takvâ duygusu kökleşmedikçe takvâ elbisesinden söz etmek mümkün değildir. Her ne sebeple olursa olsun tesettür âyetlerine aykırı davranış sergileyen birisinin libâsu't-takvâ sahibi olduğunu söylemek iddiadan öteye geçemez.

KAYNAKÇA

- Abduh, Muhammed - Rıza, Muhammed Reşit (1923). *Tefsîrû'l-menâr (Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm)*. Kahire: Dâru'l-Fikr.
- Âsım Efendi, Seyyid Ahmed (1304). *Kâmûs Tercümesi*. İstanbul: Matbaa-i Bahriyye.
- Askerî, Ebû Hilâl (2009). *Arap Dilinde ve Kur'an'da Farklar Sözlüğü*. çev. Veysel Akdoğan, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Ataseven, Asaf (1987). *Tıbbî Açıdan Örtünme. İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. İstanbul: İslâmî Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Ateş, Süleyman (1997). *Kur'an Ansiklopedisi*. İstanbul: Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı.
- Bozkurt, Nebi (2002). *Kıyafet. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (1422/2001). *el-Câmi u's-şâhih*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr, y.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil İbn Hammâd (1990). *Tâcu'l-luğa ve şihâhi'l-Arabiyye*. nşr. Ahmed Abdulğafûr Attâr, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin.
- Çağbayır, Yaşar (2017). *Ötügen Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Çantay, Hasan Basri (1960). Takvâ. *Diyanet İşleri Reislîği Yıllığı*, s. 65.
- Derveze, M. İzzet (1998). *et-Tefsîru'l-hadîs*. çev. Muharrem Önder, İstanbul: Ekin Yayınları.
- Ezrakî, Ahmed b. Muhammed (2003). *Ahbâru Mekke*. thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Düheys, Mekke: Mektebetü'l-Esedî.
- Ferâhidî, Ebu Abdurrahman el-Halil b. Ahmed (1988). *Kitabu'l-'ayn*. thk. Mehdi el-Mahzûmî-İbrahim es-Sâmerâi, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbuat.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Mahmud b. Yakub (ts). *el-Kâmûsu'l-muhtât*. Beyrut.
- İbn Abbâd, Ebu'l-Kâsım İsmâil (1994). *el-Muhtât fi'l-luğa*. nşr. Muhammed Hasen Al Yasin, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb li'l-Melâyin.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdulhak b. Gâlib el-Endelûsî (2007). *el-Muharreru'l-vecîz fi tefsiri'l-Kitâbi'l-'azîz*. Doha: Dâru'l-Hayr.
- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen (1987). *Kitâbu cemhereti'l-luğa*. thk. Remzi Münîr Ba'İbek, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ (1999). *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*. thk. Sâmi İbn Muhammed İbn Abdirrahmân İbn Selâme, Riyâd: Dâru't-Taybe.
- İbn Kesîr (1984). *Hadîslerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*. çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Manzûr Muhammd b. Mükrim (1996). *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Emin Muhammed Abdulvehhâb -Muhammed es-Sadık el-Ubeydî, Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-Arabî.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali (1404/1984). *Zâdu'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî.
- Karaman, Hayreddin - Çağrı, Mustafa - Dönmez, İ. Kâfi - Gümüş, Sadrettin (2007). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karaman, Hayreddin - Çağrı, Mustafa - Dönmez, İ. Kâfi - Gümüş, Sadrettin (2007). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*. İstanbul: Yeni Şafak Yayınları.
- Karaman, Hayreddin. (1991). Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi. *İslâmî Araştırmalar*, S.5, s. 287-288.
- Kılıç, Sadık (2000). 'Takvâ Giysisi' Bilimle El Ele. *Ekev Akademi Dergisi*, S. 2/3, s. 11-12.

- Kitabı Mukaddes* (2003). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (1952). *el-Câmi ' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Meriç, Ümid (1987). Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam'da Örtünme. *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*. İstanbul: İslamî Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Mevdûdî, Ebu'l-Alâ (1996). *Tefhîmu'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayani vd., İstanbul: İnsan Yayınları.
- Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (2011), *Muhtasar Beydâvî Tefsiri*. çev. Şadi Eren, İstanbul: Selsebil Yayınları.
- Muslu, Ramazan. (2006). İsmail Hakkı Bursevî'ye Göre "Libâs" Kavramı. *Üsküdar Sempozyumu III*, ed. Hasan Kamil Yılmaz, 2/340. İstanbul: Azîz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc (1955). *el-Câmi 'u's-şâhih*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki. Kahire.
- Ohlander, Erik S (2012). Kur'ân'da Allah Korkusu (Takvâ): Semantik Değişiklik ve Tematik Bağlam Üzerine Bazı Açıklamalar. çev. Faruk Özdemir, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 23/1, s. 18.
- Ögütçü, Mahmud (1963). İslâm'da Takvâ ve Önemi. *Diyanet Aylık Dergi*, S. 2/6-7, s. 15.
- Öztürk, Mustafa (2001). Klasik Tefsirlerdeki 'Tesettür' Formu Üzerine. *İslamiyat*, S. 4/2, s. 69-88.
- Râzî, Muhammed b. Hüseyin Fahrüddin (1990). *et-Tefsîru'l-kebîr (Mefâtîhu'l-ğayb)*. Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmîyye.
- Soyalan, Mehmet Yaşar (2003). *Elmalılı Tefsirinde Kur'ânî Terimler ve Deyimler*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Şahin, Hatice (2011). *Kur'ân'da Takvâ Kavramı*. İstanbul: Etüt Yayınları.
- Şimşek, M. Sait (2012). *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Taberî, Muhammed İbn Cerîr (2001). *Câmi 'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah İbn Abdü'l-Muhsin et-Türkî Kâhire: Dâru'l-hicr.
- Uludağ, Süleyman (2010). Takvâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.
- Vehbi, Konyalı Mehmed (ts.). *Hulâsâtu'l-Beyân*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1979). *Hak Dîni Kur'ân Dili*. İstanbul: Eser Yayınları.
- Zebîdî, Muhibbiddîn Ebu'l-Feyd Seyyid Muhammed Murteza. (1994). *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. nşr. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Zemahşerî, Cârullah Muhammed b. Ömer (ts.). *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gâvâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife.